

Јадранка Милошевић

Завод за унапређивање образовања и васпитања

НАСТАВА ФОНЕТИКЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ: АКЦЕНТИ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

Увод

Проблем учења и усвајања акцената српског књижевног језика не треба посматрати одвојено од учења о дијалектима на целокупном српском језичком подручју. Настава о акцентима, у другом циклусу основног образовања, изводи се сукцесивно и по сегментима. Ученик се тек у осмом разреду упознаје са својим дијалектом (оним коме припада његов говор) и то степено знање је више дескриптивно а мање практично применљиво. Ученик није оспособљен да бележи акценте, да разликује квантитет од квалитета, да акцентује речи свог дијалекта. Стога, нема способност диференцијације дијалекта од књижевног језика. Полазећи од појма дијалекта, дефиниција појединачних говора је научно потврђена. Дијалекат је говор одређене групе људи на одређеној територији. Није сваки дијалекат истовремено и књижевни језик: „Са сигурношћу се може рећи да говорни језик краја у којему је школа, посебно ако је ријеч о селу, није у свему истовјетан са књижевним стандардним језиком. Сваки од дијалеката има у себи по нешто што није дио књижевне норме, што је мање елемената који одступају од те норме, то је лакше радити на развоју језичке културе ученика” (Ђупић, 1995: 345).

Сваки наставник би требало добро да познаје локални говор средине у којој изводи наставу. Упоређивање локалног говора са књижевним језиком може допринети бољем упознавању ученика са књижевним језиком који је истовремено и стандардни језик. С тим у вези, „Српски књижевни језик је говорни и писани језик којим се чланови српске језичке заједнице служе као општим у свакодневном комуницирању, у школи, науци, публицистици, раду – у култури уопште – а који је заснован на утврђеним фонетским, морфолошким и синтаксичким обрасцима“ (Станојчић, 2010: 24). На српском језичком подручју постоје старији и млађи штокавски дијалекти. Нису сви постојећи дијалекти књижевни. Основицу српског књижевног језика чине

два дијалекта са оба изговора: шумадијско-војвођански (екавски изговор) и источнохерцеговачки (ијекавски изговор).

Метод

Имајући у виду изнесене констатације, поставља се питање како ће ученици који живе на дијалекатској територији научити правила акцентовања и овладати књижевним језиком. Циљ рада био је да се сагледају недостаци у вези са наставом акцената у уџбеничкој литератури, као и да се укаже на начине унапређивања или превазилажења овог проблема. Као метод је употребљена анализа садржаја осам уџбеника за српски језик од петог до осмог разреда основне школе: два уџбеника српскога језика за пети разред, два уџбеника за шести, два за седми разред и два за осми разред основне школе. Јединице анализе представљале су тематске целине које се односе на усвајање и примену знања из акцентологије и дијалектологије.

Резултати и дискусија

Увидом у уџбенички материјал за пети разред, запажамо да се у обама уџбеницима налази дефиниција акцента и подела акцената на дуге и кратке (Драгићевић, 2007; Ђукановић, 2014), док су само у једном уџбенику наведени примери за разликовање квантитета акцента (Ђукановић, 2014: 109–110).

Наставним програмом за шести разред, у делу који се односи на ортоепију, планирано је увежбавање правилног изговора гласова, разликовање дугих и кратких акцената, интонација реченице, као и вежбе у изговарању дугоузлазног и дугосилазног акцента (Савовић и др., 2011; Ковачевић и Ковачевић, 2010). Сем тога, квалитативни приказ акцената дат је једино у уџбенику М. Ковачевић и Д. Ковачевић (2010), што значајно може допринети да ученици успешније разликују акценте српскога језика.

У уџбеницима који се користе у осмом разреду основне школе аутори уџбеника покушавају да синтетизују правила акцентовања (Којић, 2011; Ђећез-Иљукић и др., 2011; Ломпар, 2012). Међутим, само у једном уџбенику указано је на диференцијацију дијалекта од књижевног језика (Ломпар, 2012: 15).

Иако је уџбеничка литература конципирана у сагласју са важећим наставним програмом за српски језик, програмом није прецизно одређено, нити је у упутствима детаљније разрађено, увођење примера, као ни то да се примери могу преузимати из књижевног језика али и из дијалекта. Овакав резултат је свакако последица наставних програма, обавезних и препоручених садржаја програма српскога језика, али и недовољно објашњених методичких

упутстава за реализацију садржаја програма. Такође, када се у удбеницима појашњава дијалекат и дијалекатски текст, не наводе се увек акценатовани текстови. Даље, квантитет акцента може се установити и на оним речима које нису преузете из књижевног језика а чују се свакодневно у говору ученика на целокупној српској језичкој територији. Ученик усваја само разлике на нивоу лексичког фонда а занемарују се фонетске, морфолошке и синтаксичке разлике, што је у супротности са основним циљем наставе српскога језика. „Највећи проблем за ученике, али и за наставнике, јесте коришћење књижевног акцента. Ако и науче теорију о акценатским правилима, у немогућности су да чују и слушају њихов изговор те не могу вежбати. Савремена настава језика овај проблем врло озбиљно разматра и у том циљу бира одговарајуће књижевноуметничке текстове“ (Жугић, 2009: 88).

За посебан приступ настави српскога језика на дијалекатској територији залаже се М. Дешић: „На један начин ће се акценат предавати у школама на територији призренско-тимочких говора (гдје се јавља само један, и то експираторни акценат, на било којем слогу акцентоване ријечи, и гдје нема дужине, ни испред ни иза акцента), на други начин у школама са подручја косовско-ресавских говора (силазни акценти на свим слоговима, али има и узлазних, док су дужине испред акцента), а на трећи начин у школама са подручја шумадијско-војвођанских говора (новија акцентуација). Посебне акценатске вјежбе морају се припремити за оне ученике који живе на територији жупског говорног типа (који припада косовско-ресавским говори-ма...) и за оне који су са терена шумадијских говора са кановачким акцен-том...“ (Дешић, 1995: 307).

Потребно је истаћи да су донедавно постојали стереотипи у односу наставника према дијалекту, при чему је доминирао став да је дијалекат „неправилан говор“, да је акценат „погрешан“ и да је основна одлика таквог говора „одсуство граматичких правила“. Квалитетна настава језика подразумева првенствено учење свога изворног говора, уочавање и разумевање разлика у односу на књижевни језик, а затим и овладавање књижевним језиком.

Како би ученици боље упознали специфичности дијалекта и књижевног језика, неопходно је другачије организовати наставу српскога језика. Познавање диференцијалних особина призренско-тимочког или косовско-ресавског дијалекта неопходан је услов за другачије организовање и вођење наставе српског језика на територијама где се распростиру некњижевни дијалекти. Посебна језичка ситуација захтева специфичан приступ у обради наставних јединица из граматике, посебно из прозодије. Говор градске и сеоске деце се разликује. Акценат – такође. „Ако је у првом лицу множине презента глагола (који је тростројан) акценат краткоузлазни на првом слогу

код градске деце, онда је код сеоске дугоузлазни на другом слогу (идѐмо – идѐмо, ѝмāмо – имáмо, сѐдимо – седíмо)“ (Ивановић, 1993–1996: 353).

Стога наставник у дијалекатској средини мора да обради више језичких садржаја из дијалекта и да научи ученике правилима преношења акцената из дијалекта у књижевни језик.

Поред одређивања места акцента у речи, неопходно је утврдити квантитет акцента, а затим и квалитет. Потребно је више вежбати бележење акцената на књижевним текстовима, потом и на примерима из дијалекта. Ученици би требало да науче правила, али и да уоче одступања акцената локалног говора од акцената књижевног језика.

Правила преношења акцента из дијалекта у књижевни језик омогућавају ученицима из дијалекатског краја да брже и јасније овладају вештином обележавања акцената, као и развијањем осећаја где се он налази у локалном говору. Код ученика треба постепено пробудити језички осећај при чему ће он, на примерима из завичајног говора, разумети, научити и применити правила о акцентовању речи. Језичке црте које припадају савременом књижевном језику поступно усвајати као надградњу знањима о дијалекту, а не као негацију тога знања.

Да би ученик научио савремени књижевни језик, а посебно овладао правилима акцентовања у књижевном језику, најпре би требало да упозна свој говор, да уме да га опише и анализира, а потом да поступно усвоје не језичке одлике разуме и примени као надградњу свом изворном дијалекту. Следећи корак у унапређивању наставе граматике на дијалекатском подручју базира се на креативном приступу настави језика и језичкој материји, као и на активном учешћу наставника и ученика у наставном процесу: „Смисао наставе граматике је у томе да ученик препознаје и открива одређене језичке појаве, да их дефинише – да успоставља правило, а потом да види како то правило функционише у новим примерима“ (Милатовић, 1998: 64).

У настави српскога језика на дијалекатском подручју требало би поћи од дијалекта, „тј. од локалног, мјеснога говора, од онога што је најближе ученику. Такав приступ настави почива на основним дидактичким принципима: принципу поступности (иде се од познатог ка непознатом), принципу свјесне активности ученика (ученици су више заинтересовани за наставу, желе да упознају матерњи језик), принципу очигледности у настави (и најапстрактније граматичке категорије лакше се схватају кад се узму примјери из завичајнога говора) и принципу повезаности теорије с праксом у настави (посматрањем и анализом праксе долази се до теорије, а истинитост теоријских поставки провјерава се у пракси)“ (Дешић, 1995: 306).

Закључак

Развијање стваралачког рада, креативних потенцијала деце један је од најважнијих проблема у савременој настави, па и у настави српскога језика. Савремена настава мора да се ослободи традиционалног дескриптивног приступа и формалног знања о језичким законитостима. Потребно је поклонити више пажње уважавању језичког осећаја ученика.

Један од кључних захтева у настави српског језика на дијалекатском подручју представља примена вештине правилног акцентовања речи у дијалекту и у књижевном језику. Како би општи циљ наставног предмета Српски језик био остварен, требало би да ученици:

- познају локални говор и књижевни језик;
- примењују језичке законитости у свакодневной комуникацији;
- овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писано правилно изражавати.

С обзиром на дијалекатску издиференцираност српскога језика, приликом конципирања уџбеника за српски језик, да би настава акцентологије и дијалектологије била унапређена, уџбеници би требало да садрже додатке у електронској и у штампаној форми за ученике са дијалекатског (некњижевног) подручја, односно додаток који садржи језички материјал методички прилагођен локалном говору. Такође, да би наставник постигао очекиване резултате, требало би сукцесивно да похађа програме сталног стручног усавршавања и то из акцентологије, дијалектологије и из језичке културе.

Кључне речи: акценат, дијалекат, уџбеник, унапређивање наставе српског језика, основна школа.

Литература

- Дешић, 1995: Милорад Дешић, *Улога локалнога говора у развијању говорне културе ученика*, Методика наставе српског језика, УФ у Београду, В. Цветановић, В. Милатовић, А. Јовановић, Београд, 1995, 305–307.
- Ђупић, 1995: Драго Ђупић, *Настава језика и дијалекат*, Методика наставе српског језика, УФ у Београду, В. Цветановић, В. Милатовић, А. Јовановић, Београд, 1995, 345–351.
- Драгићевић, 2007: Рајна Драгићевић, *Српски језик и култура изражавања за пети разред основне школе*, Завод за уџбенике, Београд, 2007.
- Ђукановић, 2014: Владо Ђукановић, *Српски језик, Граматика за пети разред основне школе*, БИГЗ школство д.о.о., Београд, 2014.
- Савовић, 2011: Слађана Савовић, Јелена Срдић, Драгана Ћећез-Иљукић, *Дар речи, Граматика за шести разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2011.

- Ковачевић, 2010: Милош Ковачевић, Добрица Ковачевић, *Српски језик и језичка култура за шести разред основне школе*, Српска школа, Београд, 2010.
- Ковачевић, 2010: Милош Ковачевић, Добрица Ковачевић, *Српски језик и језичка култура за седми разред основне школе*, Српска школа, Београд, 2010.
- Којић, 2011: Мирјана Којић, Татјана Јаковљевић, *Граматика, уџбеник за осми разред основне школе*, БИГЗ школство д.о.о., Београд, 2011.
- Ђећез-Иљукић, 2011: Драгана Ђећез-Иљукић, Јелена Срдих, Слађана Савовић, Светлана Вулић, Дар речи, *Граматика за осми разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2011.
- Ломпар, 2012: Весна Ломпар, *Граматика, Српски језик за осми разред основне школе*, Klett, Београд, 2012.
- Милатовић, 1998: Вук Милатовић, *Методичка утемељеност наставе граматике*, Школски час српског језика и књижевности, Београд, 1998.
- Маринковић Симеон: *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*, Креативни центар, Београд, 1994.
- Николић Видан: *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.
- Ивановић, 1993-1996: Александар Ивановић, *Разлике у говору градске и сеоске деце у општини Аранђеловац*, Језичке мене и живот речи, Петничке свеске 40, 1993– 1996, ИС Петница, Ваљево
- Ивић, Павле Ивић, *Српскохрватски дијалекти, њихова структура и развој*, издавачка књижарница зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 1994.
- Пецо, Асим Пецо, *Преглед српскохрватских дијалеката*, научна књига, Београд 1989.
- Жугић, 2009: Радмила Жугић, Стана Смиљковић, Славка Стојановић, *Настава српског језика на дијалекатском подручју*, Учитељски факултет у Врању, Врање, 2009.
- Закон о уџбеницима*, Службени гласник 68/15, Београд, 2015.

Jadranka Milosevic

Institute for Educational Advancement

TEACHING PHONETICS IN ELEMENTARY SCHOOL: SERBIAN LANGUAGE ACCENTS

Introduction

Learning and acquiring Serbian language standard accents are connected to learning dialects from the total area where Serbian language is spoken. Teaching accents, in higher grades of elementary school, is successive and segmented. Students learn about their own dialect as late as in the eighth grade and the acquired knowledge is rather descriptive than usable in practice. Students are not capable to recognize different accents, to make difference between quantity and quality of accents, to mark words with accents. Therefore, they are not capable to differentiate dialects from the standard language. Starting from the notion of dialects, the definition of particular forms of spoken language is scientifically confirmed. A dialect is a spoken language of a particular group of people in a particular territory. Some dialects belong to the standard language, but not all of them: "It can be said with certainty that the spoken language of the region where a school is situated, especially if it is a village, is not quite identical with the standard language. Each dialect has characteristics that differ from the standard language ones; the less elements differ from the norm, the easier is to develop students' language culture" (Cupic, 1995: 345).

Every teacher should be familiar with the dialect spoken by people who live in the region where the school is situated. Comparing local dialect to the standard language can contribute to acquiring the standard language. Therefore, "Standard Serbian language is written and spoken language used by the members of Serbian language community in everyday communication, school, science, publishing, work – and culture in general – and based on fixed phonetic, morphological and syntactic rules" (Stanojcic, 2010: 24). Two Shtokavian dialects, Old-Shtokavian and Neo-Shtokavian, are recognized in Serbian language territory. Not all the dialects are considered to be standard. Serbian standard language is based on two dialects: Sumadija-Vojvodina dialect (ekavian) and Eastern Herzegovinian dialect (ijekavian).

Method

Considering the above-mentioned, the question is how can students who use local dialects learn rules of accentuation of the standard language. The goal of this paper is to identify the limitations in teaching accents and to analyze the textbooks, as well as to find possibilities to overcome the limitations. The method consists of the analysis of the contents of eight Serbian language textbooks for students from fifth to eighth grade of elementary school: two textbooks for fifth grade, two for sixth grade, two for seventh grade and two for eighth grade. The analysis units were the accentology and dialectology thematic units.

Results and discussion

In both textbooks for fifth grade, the definition of accent and the difference between long and short accents are presented (Dragicevic, 2007; Djukanovic, 2014), while only one of the textbooks gives examples of the quantity of accents (Djukanovic, 2014: 109–110).

The curriculum for sixth grade, namely the part that refers to orthoepy, prescribes practicing the correct pronunciation of voices, differentiating long and short accents, distinctive intonations of different sentence types, practicing long rising and long falling accents (Savovic et al., 2011; Kovacevic and Kovacevic, 2010). However, the qualitative characteristics of accents can be found only in the textbook written by Kovacevic and Kovacevic (2010), and it can significantly contribute to understanding differences between Serbian accents.

The authors of the textbooks for eighth grade tried to synthesize rules of accentuation (Kojic, 2011; Cecez-Iljukic et al., 2011; Lompar, 2012). However, only one of the textbooks explains the difference between a dialect and the standard language.

Although the textbooks are written according to the actual Serbian language curricula, the curricula do not specify which examples could be given to students, i. e. whether the examples could be taken from local dialects. The curricula prescribe Serbian language contents, but do not give enough didactic instructions. In addition to this, the textbooks explain dialect and contain texts written in dialects, but do not always give examples of accentuated texts. The quantity of an accent can be taught by examples of words which are heard not only from standard language speakers, but also from speakers of different dialects in the total Serbian language territory. Students acquire only the differences in lexical fund and neglect phonetic, morphological and syntactic differences, contrary to the primary goal of Serbian language teaching. “The biggest problem for students, and for teachers as well, is the use of standard accents. They sometimes learn the theory on the

rules of accentuation, but do not have an opportunity to hear and listen to their own pronunciation, and therefore they cannot practice. Contemporary language teaching tries to deal with this problem and chooses the appropriate literary texts” (Zugic, 2009: 88). M. Desic proposes a special approach to teaching language in a dialect territory: “Accent is taught in one way in schools from Timok-Prizren dialect territory (where only one accent occurs, the expiratory one, on any syllable of the accented word and where there is no length, neither before nor after the accent), and in another way in schools from Kosovo-Resava dialect territory (falling accents on all syllables, but raising accents also exist, while the length is situated before the accent), and in another way in schools from Sumadija-Vojvodina dialect territory (younger ekavian). Appropriate activities must be prepared for students living in the region of Zupa (Kosovo-Resava dialect) and for those living in the territory of old Sumadija dialects...” (Desic, 1995: 307).

It is necessary to point out that, until recently, teachers had stereotypes about dialects, and the predominant attitude was that a dialect is “an incorrect form of language”, that its accent is “wrong” and that its basic characteristic is “the absence of grammar rules”. A good language teaching should start with learning the local language, comparing it to the standard one and understanding the differences between the two, and finish with acquiring the standard language.

Teaching Serbian language should offer students a possibility to learn about the characteristics of both dialects and the standard language. Acquiring the basic characteristics of the Prizren-Timok or the Kosovo-Resava dialects should be a basic goal of teaching Serbian language in the territories where non-standard languages are spoken. A specific language situation requires a specific approach to teaching grammar units, especially in the field of prosody. There are differences between urban and rural spoken languages, and between accents as well. “If the accent of the first-person plural of a verb (with three syllables) is on the first syllable and short rising in urban children language, it is on the second syllable and long rising in rural children language (iděmo – idémo, imāmo – imámo, sèdimo – sedímo)” (Ivanovic, 1993–1996: 353). Therefore, teachers from a dialect territory need to include more examples which could help students learn the rules of the standard language on the basis of dialects.

It is necessary to teach students to accentuate words, but also to understand the quantity and the quality of accents. Accentuating literary texts, as well as texts written in dialects, has to be practiced. Students should learn the rules, but also the deviations of local languages from the standard one.

Understanding the differences in accent between a dialect and the standard language help students living in a dialect territory to learn the correct accentuation, but also to become capable to accentuate the texts written in their local dialects. The characteristics of the standard language should be acquired as a basis for upgrading students’ knowledge on dialects, and not as a contradiction.

In order to acquire the contemporary standard language and its rules of accentuation, students need to be familiar with their own dialect, to be able to analyze it, and to apply the acquired knowledge to their dialect. The next step in upgrading teaching grammar in a dialect territory is based on a creative approach to teaching language and using language material, as well as on an active role of teachers: “The goal of teaching grammar is to make students capable to recognize certain language phenomena, to define them – by using grammar rules, and to apply the rules to the new examples” (Milatovic, 1998: 64).

Teaching Serbian language in a dialect territory should start from the dialect, “i. e. from the local speech which students are familiar with. That kind of approach is based on essential didactic principles: principle of progressiveness (from the familiar to the unknown facts), principle of students’ conscious activity (they show more interest in language teaching, want to learn their maternal language), principle of applying in practice (even the most abstract grammar categories can be understood on the examples from local dialects) and principle of connecting theory and practice (observation and analysis of practice lead to understanding the theory, and the validity of a theory is tested in practice)” (Desic, 1995: 306).

Conclusion

Developing creative activities and children’s creative potential is one of the most important issues of contemporary teaching, including teaching Serbian language. The contemporary teaching needs to abandon the traditional descriptive approach which requires formal knowledge on language rules. It is necessary to pay more attention to students’ language sense.

One of the key goals of teaching Serbian in a dialect territory is the ability of accentuating correctly both dialect words and standard language words. In order to achieve the general goal of teaching Serbian language, students need to:

- be familiar with both their local dialect and standard language;
- apply language rules in everyday communication;
- learn the basic characteristics of Serbian standard language and become capable of using it in speaking and writing.

Considering a large number of Serbian dialects, in order to improve teaching accentology and dialectology, language textbooks should include examples, both in electronic and written form, for students living in a dialect territory, i. e. language material methodologically adapted to a local dialect. In order to help students achieve the expected learning outcomes, teachers should constantly attend professional training programs in the field of accentology, dialectology and language culture

Key words: accent, dialect, textbook, upgrading teaching Serbian language, elementary school.

References

- Dešić, 1995: Milorad Dešić, *Uloga lokalnoga govora u razvijanju govorne kulture učenika*, Metodika nastave srpskog jezika, UF u Beogradu, V. Cvetanović, V. Milatović, A. Jovanović, Beograd, 1995, 305–307.
- Čupić, 1995: Drago Čupić, *Nastava jezika i dijalekat*, Metodika nastave srpskog jezika, UF u Beogradu, V. Cvetanović, V. Milatović, A. Jovanović, Beograd, 1995, 345–351.
- Dragičević, 2007: Rajna Dragičević, *Srpski jezik i kultura izražavanja za peti razred osnovne škole*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007.
- Đukanović, 2014: Vlado Đukanović, *Srpski jezik, Gramatika za peti razred osnovne škole*, BIGZ školstvo d.o.o., Beograd, 2014.
- Savović, 2011: Slađana Savović, Jelena Srdić, Dragana Čeček-Iljukić, *Dar reči, Gramatika za šesti razred osnovne škole*, Novi Logos, Beograd, 2011.
- Kovačević, 2010: Miloš Kovačević, Dobrica Kovačević, *Srpski jezik i jezička kultura za šesti razred osnovne škole*, Srpska škola, Beograd, 2010.
- Kovačević, 2010: Miloš Kovačević, Dobrica Kovačević, *Srpski jezik i jezička kultura za sedmi razred osnovne škole*, Srpska škola, Beograd, 2010.
- Kojić, 2011: Mirjana Kojić, Tatjana Jakovljević, *Gramatika, udžbenik za osmi razred osnovne škole*, BIGZ školstvo d.o.o., Beograd, 2011.
- Čeček-Iljukić, 2011: Dragana Čeček-Iljukić, Jelena Srdić, Slađana Savović, Svetlana Vulić, *Dar reči, Gramatika za osmi razred osnovne škole*, Novi Logos, Beograd, 2011.
- Lompar, 2012: Vesna Lompar, *Gramatika, Srpski jezik za osmi razred osnovne škole*, Klett, Beograd, 2012.
- Milatović, 1998: Vuk Milatović, *Metodička utemeljenost nastave gramatike*, Školski čas srpskog jezika i književnosti, Beograd, 1998.
- Marinković Simeon: *Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti*, Kreativni centar, Beograd, 1994.
- Nikolić Vidan: *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1992.
- Ivanović, 1993-1996: Aleksandar Ivanović, *Razlike u govoru gradske i seoske dece u opštini Aranđelovac*, Jezičke mene i život reči, Petničke sveske 40, 1993–1996, IS Petnica, Valjevo
- Ivić, Pavle Ivić, *Srpskohrvatski dijalekti, njihova struktura i razvoj*, izdavačka knjižarnica zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 1994.
- Peco, Asim Peco, *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, naučna knjiga, Beograd 1989.
- Žugić, 2009: Radmila Žugić, Stana Smiljković, Slavka Stojanović, *Nastava srpskog jezika na dijalekatskom području*, Učiteljski fakultet u Vranju, Vranje, 2009.
- Zakon o udžbenicima*, Službeni glasnik 68/15, Beograd, 2015.